

VERVREEMDING VAN DE NATUUR

11 mei 1971

Goedenavond vrienden,

U weet het allen: wij zijn niet alwetend, wij zijn niet onfeilbaar, en wij hebben deze keer een onderwerp dat u eens hebt uitgekozen, want het gaat vanavond over:

VERVREEMDING VAN DE NATUUR

Op zich mogelijk een mooi onderwerp, maar het draagt eigenaardige associaties in zich. Het doet mij tenminste denken aan dat oude heertje dat een mooi meisje voorbij zag komen en mompelde: tjaja hoe was dat ook weer? Overigens een grap die met de goede Sint kan concurreren, want hij heeft nog een veel langere baard en werd zelfs in mijn tijd reeds verteld. Ik begin met deze associatie om meteen duidelijk te stellen waar het volgens mij om gaat: de mens is niet door de natuur verlaten, maar de mens is eenvoudig blind geworden voor de waarden van de natuur. De bedoelde vervreemding is dan ook volgens mij nog meer een psychische dan een fysieke kwestie, al kan men terecht stellen dat de mens voornamelijk leeft in een door hemzelf geschapen en merendeels kunstmatig milieu. Maar vergeet niet dat ook dit milieu afhankelijk is van vele factoren die zonder meer tot de natuur behoren. U hebt water nodig en dit kan u tot op heden alleen in voldoende mate door de natuur verschaft worden, ook al bewerkt u het. U hebt lucht nodig. U kunt haar zelf verpesten, maar de natuur levert nog steeds de grondbestanddelen. U hebt groen nodig; al worden uw groenten en bloemen misschien geteeld, zij zijn in feite een natuurproduct.

Waarmede ik aan wil tonen dat u als mens nu wel een soort eigen wereldje kunt scheppen om u te beschermen tegen bepaalde werkingen in de natuur, maar dat u zonder die natuur toch heus niet kunt bestaan. U meent misschien eeuwige waarden te scheppen. Maar zeker is wel dat wanneer uw steenwoestijnen die steden heten, ook maar enkele jaren verlaten zijn, de natuur daarin reeds terugkeert met mos, gras, bomen, insecten dieren. Ik stel dat de natuur met haar werkingen en invloeden nooit werkelijk afwezig is. Indien wij spreken over vervreemding van de natuur dienen wij ons dus bezig te houden met de vraag hoe de mens op de natuur reageert. Opvallend hierbij is dat de mens het geheel van de natuur langere tijd niet heeft beschouwd als iets wat functioneel en noodzakelijk is, ook in het bestaan van de mens, maar eerder heeft beschouwd als een vijand die je gelijktijdig dient te exploiteren en te onderdrukken. De resultaten van deze benadering is in uw dagen duidelijk zichtbaar geworden, het ecologische evenwicht wordt steeds meer verstoord, de luchtverontreinigingen veranderen langzaam het klimaat, de wijze waarop de mensen zelf leven, brengt hen, in plaats van het vrije spel in wouden en langs stranden, steeds meer het hartinfarct.

Wat gaf tot deze vervreemding voornamelijk aanleiding? In de eerste plaats volgens mij het feit dat de mens in vergelijking met de meeste andere levensvormen zwak is en dus veel meer bescherming nodig heeft. Om de noodzakelijke bescherming te vinden heeft de mens geleerd voor zich in de natuur niet oorspronkelijk voorkomende mogelijkheden te scheppen. Zolang het hierbij gaat om een behouden van levensmogelijkheden, is dit overigens begrijpelijk en niet tegen de natuur in. Voor mij is het gewoon dat je, zo je iemand niet met kruiden kunt genezen, omdat er eenvoudig niet voldoende kruiden hiervoor te vinden of te telen zijn, je een chemisch product gebruikt. Ik acht dit slechts logisch.

Wel heb ik bezwaren wanneer de mens probeert de natuur in de passen binnen structuren die hij zelf heeft uitgedacht. Landschapsordening klinkt erg mooi en kan nuttig zijn, maar vereist ook een voortdurende bemoeiing van de mens met alles wat het landschap tezamen vormt. Er

is geen sprake van dat je de zaken eenmaal ordent en vervolgens weet dat de natuur zich hieraan zal houden. Het betekent dat je met ordenen steeds weer ingrijpen moet waarbij die ingrepen de neiging hebben steeds verder te gaan. Het betekent dat men met veel moeite dingen in stand tracht te houden die bij een meer natuurlijke vorming van het landschap niet aanwezig zouden zijn, dan wel op andere maar rijkere wijze zouden voortgroeien en voortbloeien.

Ook heeft de mens in toenemende mate het gevoel dat wat de natuur geeft niet goed genoeg is, zodat hij er iets beters van moet maken. Hij doet dit op vele wijze en een van de meest bekende voorbeelden is wel de fabricage van meel. Natuurlijk, alle bestanddelen van het graan bevatten meel, maar dit is voor de mens niet goed genoeg. Dus dient het ontdaan te worden van vele natuurlijke bestanddelen en uitgemalen te worden. Het resultaat is vitamine-arm brood dat in wezen ongezond is. Daarom maakt men van de eerst verwijderde resten een soort geneesmiddel dat de mensen dienen te nemen wanneer zij te veel brood gegeten hebben... Een groot deel van de vervreemding van de natuur ligt dan ook mijns inziens in het niet zien van of niet rekening willen houden met bestaande natuurlijke samenhangen. Voedsel is niet op zich gezond of ongezond. Het wordt dit eerst wanneer je het op een juiste of onjuiste wijze gebruikt. Kwaliteit is resultaat van een reeks natuurlijke omstandigheden en daaraan kun je zelfs met vele pesticiden niets veranderen.

Moeder natuur reageert nu eenmaal anders dan de mens. De mens zou zeggen: DDT doodt alle insecten, dus houd ik op de insecten voort te brengen. De natuur echter reageert: een nieuw bestrijdingsmiddel? Dan heb ik een nieuw soort insect nodig. Met het gevolg dat u bijna stikt in insectenbestrijdende ddt-wolken, terwijl een resistent geworden mug rustig komt kijken of er nog ergens een bloedmonster te nemen is. De mens voert vaak een onnodige strijd tegen de natuur met zijn eigen middelen, zonder te willen beseffen of aanvaarden dat de natuur betere middelen kent en altijd weer sterker zal blijken dan die mens.

De mens meent dat hij de natuur alles wel aan zal kunnen doen, zonder dat die natuur ooit iets terug zal doen. Hij redeneert bijvoorbeeld: Ik heb afval, hier is water genoeg. Ik loos het dus in dat water en de natuur verwerkt het wel voor mij. De natuur reageert echter met een: in deze brei kunnen geen vissen meer leven. Toch wil ik leven in standhouden, dus grijp ik terug op algen die hier wel kunnen bestaan. Maar zo ontstaan wateren die vol zitten met algen, en weinig anders. Die algen nemen veel zuurstof op, maar geven o.m. stikstof en koolzuur terug. Het resultaat is dat de ventilerende en levengevende werking die levend water heeft, voorlopig wel afgeschreven kan worden.

De mens redeneert: er is zoveel lucht dat het niets uitmaakt of wij vele afvalgassen in de atmosfeer lozen, en wanneer wij al tonnen benzine in de stratosfeer verbranden, maakt dat ook niets uit. De natuur ontdekt echter stof in de atmosfeer en wil daar iets mee doen. Dus gebruikt zij afvalstoffen en zelfs gassen om hiermede waterdamp te binden en het lichtelektrisch potentiaal te veranderen. Wanneer de waterdamp naar beneden komt, valt deze en wel in verontreinigde regen, maar die kan nog door de aarde gefilterd worden. Door de aanwezigheid van bepaalde gasvormige bestanddelen is het echter mogelijk dat een deel van de gebonden waterdampen zeer lang in de hogere luchtlagen blijft zweven. Het resultaat is een toename van de hoge bewolking die op de duur een vermindering van de directe zonnestraling inhoudt. Dit betekent dan weer dat planten en gewassen die een directe zonnestraling met veel UV nodig hebben, niet meer groeien en andere planten zich gaan ontwikkelen. De gemiddelde temperatuur zal langzaam op gaan lopen. Maar wel voelen varens en mossen zich over het algemeen zeer wel in een dergelijke broeikas-atmosfeer. Dit zou betekenen dat de hoeveelheid beschikbaar plantaardig voedsel afneemt waardoor voor de mens nuttige dieren en belangrijke voedingsmiddelen niet meer in een voldoende mate beschikbaar zullen zijn.

En denk nu niet dat de mens al knap genoeg is, zodat hij zonder meer kan overschakelen op de een of andere voedingspil. Proeven hiermede zijn inderdaad al genomen, want de mens wenst zich zo onafhankelijk mogelijk te maken van de natuur. Nu blijkt echter dat bij een langdurig gebruik hiervan lichamelijke veranderingen ontstaan waardoor men niet meer kan leven met normaal voedsel. De afscheidingen in het menselijke lichaam, de capaciteit van maag en darmen wijzingen zich reeds na een jaar zozeer dat de mens in feite verder op de kunstmatige voeding aangewezen blijft.

Ook heeft de mens zich beziggehouden met aquacultures. Hierbij staan de planten eenvoudig in water of op grint in water, terwijl langzaam stromend water alle nodige voedingsstoffen voor de plant aanvoert. Op deze wijze kan men op een klein areaal een grote oogst en een bijna perfect product krijgen, zo zegt men. Inderdaad. Dit is juist. Alleen blijken dergelijke cultures wel veel vatbaarder te zijn voor besmetting. Wanneer in een normaal korenveld roest komt, zo betekent dit dat gemiddeld rond 40% maximaal zal worden aangetast - gerekend over een groter areaal. Indien een dergelijke besmetting in een aquaculture binnendringt, zo blijkt onafhankelijk van het areaal steeds rond 90% van het gewas aangetast te worden. De weerstand tegen aantastingen blijkt bij dergelijke cultures zeer snel af te nemen. De mens heeft dit geconstateerd en wilde, door nog juistere voeding en betere bescherming, hierin verandering brengen. Het bleek dat dit niet goed mogelijk is. Toch streeft de mens er steeds weer naar een geheel technische beheersing van zijn wereld te bereiken waarbij hij geheel onafhankelijk zou zijn van de natuur. Dit vervreemdt hem van de natuur, zonder dat hij in staat is het gewenste resultaat te bereiken. De doorsnee mens meent dat de mens op de duur wel alles zal kunnen. Maar dit is niet waar. Tegen vloedgolven en stormen is tot op heden niets opgewassen. Vulkanische krachten kunnen de machtigste steden van de mens in korte tijd geheel vernietigen. Werkingen van de natuur kunnen zijn verbindingen lamleggen, transporten tijdelijk onmogelijk maken enzovoort.

Zeer kleine veranderingen in het geheel betekenen reeds dat de mens op aarde niet meer zal kunnen leven. Een kleine verschuiving van de aardas, zoals reeds eerder enkele malen is voorgekomen, zelfs van minder dan 5 km, betekent een vernietiging van de meeste menselijke prestaties, terwijl een kleine verandering in klimaat reeds kan betekenen dat grote steden onleefbaar worden of bijvoorbeeld een stad als New York praktisch onder de poolkap zal komen te liggen. De natuur handhaaft steeds weer een zeer labiel evenwicht, kleine veranderingen kunnen de levenscondities snel en volledig veranderen. De mens heeft echter het vermogen tot aanpassing reeds grotendeels verloren en zal over enkele eeuwen misschien zelfs niet meer in staat zijn, zich te handhaven buiten zijn zelfgeschapen en beheerst milieu.

De mensen hebben zich reeds zover van de natuur vervreemd dat hun weerstand tegen natuurlijk voorkomende gevaren in feite steeds afneemt. U wordt tegenwoordig tegen allerhande ziekten door inenting en beveiligd. Ziekten zijn niet wenselijk, de levensduur moet worden opgevoerd, dus injecteert men, geeft men de mens infectie voorkomende middelen in, en dergelijke. Schijnbaar is dit alles voor de mens gunstig. Maar wat blijkt? Wanneer te veel gebruikt wordt gemaakt van dergelijke middelen, vormt het lichaam steeds minder antistoffen wanneer infecties en ziekten optreden. De mens wordt hierdoor steeds zwakker en heeft steeds minder weerstandsvermogen. Hij wordt steeds meer afhankelijk van medicamenten voor het behoud van zijn leven. Sinds de medische verzorging beter is geworden, horen wij minder van grote epidemieën. Maar zogenaamde volksziekten treden in steeds grotere omvang op. Minder last van bijvoorbeeld roodvonk, maar wel veel meer hartinfarcten, maagzweren, rheuma, kanker, vormen van anemie en zelfs leukemie. De mens heeft zich losgemaakt van zijn natuurlijke omgeving en leefwijze en zoekt niet hiertoe terug te keren, maar probeert met steeds meer kunstmiddelen de verschijnselen te onderdrukken van een leefwijze die in feite tegennatuurlijk dreigt te worden en hierdoor voor de mensheid een steeds groter gevaar kan gaan vormen.

De natuur is natuurlijk vanuit het menselijke standpunt wreed. De natuur zegt niet: die man is vast psychisch gestoord want anders zou hij niet 's nachts in een bos zwerven waar tijgers zijn, dus moeten de tijgers maar van hem af blijven, want wat hij doet, is kennelijk niet zijn eigen schuld. De natuur reageert: daar is weer zo een idioot, dus val aan en eet, dan worden de anderen mogelijk verstandiger. Moeder natuur redeneert niet: dit is een bijzonder zwak iemand die moeten wij dus met heel veel zorgen toch maar beschermen en in stand houden. De natuur zegt: ik heb niet met de eenling te maken, maar met de sterkte van het gehele ras, dus de zwakken moeten maar sterven. Wat natuurlijk erg hard klinkt, zodat een "terug naar de natuur", zelfs in deze zin, de mensen niet aantrekkelijk voor zal komen. Alleen moet je wel even naar de feiten kijken. De gemiddelde weerstand van de mens neemt af. Het aantal zwakkeren, zowel mentaal als lichamelijk, neemt toe. Gebreken zijn in de laatste 200 jaren in de wereld steeds meer voorgekomen ofschoon de gemiddelde levensduur toenam. Het aantal onvolwaardigen zal in de komende eeuwen, zeker wanneer de mens zo voortgaat, steeds meer toenemen. En daarmee zal algemeen kenbaar worden wat de regering van de massa in feite betekent - zoals nu vaak reeds de zogenaamde democratie -, namelijk een vorm van idiotie.

Ik hoop dat ik met deze opmerking niemand tegen de politieke schenen heb geschopt. Maar reeds nu zien wij duidelijk dat zodra de domsten en zwaksten de meerderheid gaan vormen en hun rechten proberen te verdedigen en hun eigen levensomstandigheden gunstiger te maken, hierdoor het recht en de mogelijkheid van sterkeren en meer verstand hebbende mensen beperkt wordt, terwijl juist dezen op hun weg vele moeilijkheden zullen aantreffen waardoor zij steeds geringer in aantal zullen worden. Wanneer je een levensvatbaar mensenras wenst, is dit zeker niet aanvaardbaar.

De natuur is zeker bereid de mens in het voortbestaan van de soort bij te staan. Wanneer de mens verstandig wordt, zal de ecologie voor die mens weer in gunstiger verhoudingen optreden. Kijk maar eens naar de natuurreservaten waarin de mens de natuur ongestoord haar gang laat gaan. Hier blijken de in minderheid levende rassen zich weer sterk te vermeerderen, daar de soort in stand moet worden gehouden. Eerst wanneer de soort voldoende weerstand en aantal heeft, zien wij dat ook de natuurlijke vijanden weer in aantal toe gaan nemen. Een van de mooiste voorbeelden hiervan is wel de poging de bison terug te fokken. Er zijn nu weer grotere kudde en met verbazing hebben de controleurs gezien dat parasieten die lange tijd de bison ongemoeid lieten, nu weer actief binnen deze kudde optreden. Kennelijk is de omvang van de kudde en het optreden van de parasieten aan elkaar gekoppeld. De mens bestrijdt deze parasieten natuurlijk. Toch lijkt het mij een vraag of hierdoor inderdaad de kudde werkelijk sterker en gezonder wordt als geheel. De doorsnee mens is volgens mij vooral vervreemd van de natuur, omdat hij niet meer begrijpt dat deze natuur eigen wegen, middelen en rechten bezit.

Je kunt natuurlijk als moderne mens lachen om de domme mensen van vroeger die bomen heilig noemden en natuurverschijnselen als goden aanbaden. Maar op het ogenblik heeft men de waarden van de natuur herleid tot cijfers, en meent dat, omdat men met die cijfers kan manipuleren, dit ook met de natuur en haar waarden kan doen. En dit is niet juist. Dit kun je zelfs niet doen wanneer het de menselijke natuur betreft, zoals steeds meer staatslieden tot hun ergernis moeten ontdekken. Men begrijpt niet dat een oude boom vaak veel meer betekent voor de mens dan een jonge boom. Een boom is een boom, nietwaar. Over zuurstofafgifte en dergelijke begint men eerst nu misschien zo hier en daar na te denken, maar over waterhuishouding en de boom denkt men nog steeds veel te weinig na.

Er zal dus een andere benadering tot de natuur moeten komen. Toch lijken mij kreten als "terug naar de natuur" op zijn minst lichtelijk overdreven. U kunt als mensen niet meer terug tot een eenvoudig jagersbestaan in bossen en weiden, u zou aan de levensomstandigheden eenvoudigweg succumberen op de duur - kleine groepen uitgezonderd. Wel zou men terug moeten keren tot een veel groter respect voor de natuur en zou men de steeds toenemende tegenstelling tussen menselijk belang en natuurlijke evenwichten ongedaan moeten maken.

Ik stel:

1. De wijze waarop de mens produceert en zijn maatschappij op het ogenblik opbouwt, is geheel strijdig met alle natuurlijke wetten, is schadelijk voor de levensmogelijkheden in de toekomst en betekent een verkwisten van alle natuurlijke hulpbronnen van de mens. De mens dient terug te keren tot een vereenvoudigd bestaan. Dit houdt niet in dat hij afstand zou moeten doen van zijn steden, huizen en fabrieken, maar wel betekent het dat hij als grondstelling moet uitgaan van het standpunt dat hij met zo weinig mogelijk materiaal voor zolang mogelijke tijd een zo groot mogelijke bevredigingsmogelijkheid voor zoveel mogelijk mensen moet scheppen.

2. Economische belangen veroorzaken vaak schadelijke werkingen die ook de natuur beïnvloeden. Enige luchtverontreiniging zal, gezien de menselijke samenleving van het ogenblik, onvermijdelijk blijken. Maar in vele gevallen zijn de verontreinigende bedrijven wel economisch, maar niet menselijk werkelijk belangrijk. Zoeken wij de oorzaak van de verontreiniging van het natuurlijk milieu, zo blijkt deze vaak in de eerste plaats niet uit menselijke noodzakelijkheden voort te komen, maar veroorzaakt te worden door het verlangen naar het maken van winst. De gemaakte producten blijken voor het menselijk welzijn en geluk zeker niet onmisbaar te zijn. Men zou dergelijk niet onmisbare, maar wel het milieu aantastende processen eenvoudig terzijde moeten schuiven. Men zou mijns inziens niet uit moeten gaan van het standpunt: dit brengt geld op, dit maakt ons rijker. Men zou steeds moeten uitgaan van de vraag hoe men een grotere evenwichtigheid ten aanzien van de natuur kan bereiken.

3. Men is uitgegaan van het standpunt dat men zoveel mogelijk voedingsmiddelen op een zo klein mogelijk areaal dient te produceren. Gezien de toename van de wereldbevolking is voor een dergelijk standpunt wel iets te zeggen. Het vreemde is alleen dat de overproductie van voedingsmiddelen beperkt blijft tot gebieden waarin men geen werkelijke behoefte daaraan heeft, terwijl hierdoor voor anderen die tekorten kennen, geen werkelijke verandering in hun situatie optreedt. Zoeken wij naar de oorzaak hiervan, zo blijkt dat de luxe van bespuitingsmiddelen alleen in reeds rijkere landen betaald kan worden, terwijl bovendien hier door de wens een zo perfect mogelijk product in zo groot mogelijke hoeveelheid te kunnen leveren tot een te ver doorvoeren van de bespuitingen en behandeling met chemische middelen heeft gevoerd. De appel waaraan de wesp heeft geknaagd is de zoetste, de rijpste, de lekkerste. Wanneer je alleen appels wilt hebben waaraan geen insecten en vogels hebben geknaagd, zal de kwaliteit van de vrucht iets teruglopen, de smaak minder goed zijn en bovendien zul je heel wat gif in de omgeving moeten rondstrooien.

Het streven naar een uiterlijke perfectie die geen werkelijke perfectie is, zal moeten worden afgeschaft. Het denkbeeld dat grote opbrengst belangrijker is dan een werkelijke kwaliteit van het product zou men eveneens moeten afschaffen. Wanneer de mens terugkeert in zijn industrieën, ook in de landbouw, naar kwaliteit, zal hij hierdoor wel minder kwantiteit voortbrengen, maar toch voor de mensheid een betere en meer voldoende voeding kunnen produceren. Daarnaast zal hij de natuur niet meer zoveel geweld aandoen. Want op dergelijke praktijken moet de natuur wel reageren. Wanneer u insecten doodt door bespuitingsmiddelen, zo zijn er vogels die toch nog van die giftige insecten eten. De vogels zijn natuurlijke insectenbestrijders die nu in grote aantallen gaan sterven. Andere dieren eten de dode vogels ofschoon zij zich voornamelijk met muizen en ratten plegen te voeden. Ook zij succomberen aan het gif. Er ontstaat een gesloten keten van vergiftiging, want de mens zal weer meer gif gebruiken om de nu natuurlijk niet binnen de perken gehouden plagen te bestrijden. De - beperkte - bescherming die de natuur geeft door haar neiging, in alles een evenwicht te bewaren, valt weg. De maatregelen die de mens hier tegenover pleegt te stellen, zijn onvoldoende, maar voeren wel tot een steeds sterkere aantasting van het milieu en zo een steeds toenemende afhankelijkheid van de kunstmatige condities en middelen.

Het zal u duidelijk zijn dat de mens een wezen is dat armen en benen heeft. Een mens is niet geschapen om de gehele dag achter een bureau te zitten of krampachtig een stuurrad te omklemmen en met grote snelheid in blik door de ruimte te ijlen. Handen zijn er om te gebruiken, spieren zijn er om arbeid te leveren, benen zijn er om te lopen. De moderne leefwijze brengt met zich dat het gebruik van de spieren steeds afneemt. Je kunt hier wel iets tegenoverstellen als bijvoorbeeld trimmen, maar dit blijft een spel en zal niet werkelijk afdoende worden bedreven en doorgezet. Men neemt het niet ernstig genoeg en zet te weinig door. Dit nadeel is aan lichamelijke arbeid niet verbonden. Indien de mens zich in een natuurlijk milieu weer wil leren handhaven, zal hij allereerst weer terug moeten keren tot meer lichamelijke beweging. Dit zou bereikt kunnen worden door meer afstanden te voet af te leggen en een deel van de arbeid die nu mechanisch wordt verricht, weer met mankracht te voltooien. Hierdoor zou inderdaad een stijging van productiekosten in vele bedrijven optreden, ik ben dit met u eens. Aan de andere kant zou men gezondere mensen krijgen en minder voor medische en psychologische begeleiding van de arbeiders hoeven uit te geven.

Zeker, ook de levensduur van de mens zou langzamer vooruitgaan. Maar wat heb je eraan wanneer over enkele generaties er mensen zijn die wel 200 jaren blijven leven, maar in al die tijd nog geen 5 minuten werkelijke levensvreugde kennen? De mens blijkt zover van de natuur vervreemd te zijn dat hij geen aandacht meer heeft voor waarden als levensvreugde en menselijk geluk. Hij spreekt er wel veel over, maar schijnt niet eens meer goed te weten wat die woorden in feite betekenen.

Men spreekt over menselijke vrijheden en beseft niet eens meer wat menselijke vrijheid werkelijk dient te betekenen. Voor velen is vrijheid op het ogenblik zoiets als het recht om anderen uit te schelden. Wat volgens mij niets met werkelijke vrijheid heeft te maken. Menselijke vrijheid is, volgens mij alleen gelegen in de mogelijkheid je eigen leven volgens eigen inzichten en behoeften op te bouwen. Een mens die in het leven zijn eigen aansprakelijkheden draagt die zich voortdurend meet met de krachten van de natuur en de maatschappij, wordt als vanzelf een sterker mens. Dit wil niet zeggen dat hij opeens een ideaal wezen zal worden, maar hij verwerft bepaalde, karaktereigenschappen, krijgt meer weerstandsvermogen, een versneld reactievermogen. En juist deze dingen heeft de mens van heden, zelfs in zijn kunstmatige milieu, hard nodig.

Waarom zou men dan niet trachten terug te keren tot een ook lichamenlijk natuurlijker en gezondere leefwijze? Centrale verwarming is natuurlijk aangenaam en ik kan mij best begrijpen dat niemand meer terugverlangt naar de tijd dat er nog twee vuren brandden in de kernen - de vrouwenverblijven. Maar een voortdurend gelijkmatige temperatuur houdt ook in dat elke variatie van temperatuur ook grotere invloed zal hebben op de lichamenlijke conditie van de mens. Wanneer men eens het optreden van verkoudheden en dergelijke zou nagaan bij mensen die centrale verwarming hebben, zo zou men - mogelijk tot zijn verbazing - moeten constateren dat deze kwalen bij deze mensen veel vaker voorkomen. Naast gewone verkoudheden blijken ook voorhoofdsholteontstekingen en bronchiale aandoeningen bij deze mensen meer voor te komen dan bij onder verder gelijke omstandigheden levende mensen die geen centrale verwarming hebben, en dit in steeds toenemende mate. Dit betekent dat kinderen na enkele jaren een veel grotere vatbaarheid tonen dan de ouderen, terwijl met het klimmen van de leeftijd de vatbaarheid eerder toe dan afneemt.

Je kunt dergelijke problemen natuurlijk wel oplossen door voorzichtiger te leven. Maar is dat nu zo ideaal? Ik meen dat de natuur van de mens geen voorzichtigheid vraagt, maar daadkracht, uithoudingsvermogen, doorzettingsvermogen, inzicht. Maar zij vraagt zeker geen voorzichtigheid van de mens in de zin van "laat ik mij vooral tegen elke afwijkende invloed beschermen." De natuur is voor alles wat daarin leeft een voortdurende uitdaging en vergt een voortdurend antwoord hierop. De natuur meent: wat zwak is, moet maar ten gronde gaan; maar wat mijn beproevingen kan doorstaan, maak ik gezonder, sterker, geef ik meer levensvreugde.

Men kan natuurlijk wel doen of mensen gelukkiger zouden zijn wanneer er vulpeninkt in hun aderen zou vloeien en geen bloed. Maar waar blijft dan de tintelende ervaring van bloed dat door je aderen stroomt, het avontuur, de vreugde met onbekende gevaren geconfronteerd te kunnen worden en dezen te overwinnen? Dit bestaat reeds nu voor vele mensen niet meer.

Men probeert dit te imiteren. De honger naar deze ervaringen brengt vele jongeren ertoe zich met motorfietsen bijna te pletter te rijden. Hierom jagen rustige burgers achter het stuur opeens als onmensens langs de wegen. De mens zoekt naar de natuurlijke prikkel van uitdaging en overwinning, maar kan die vaak niet vinden. De mens richt zich steeds meer tegen zijn medemensens, juist omdat hij de uitdaging van de natuur mist. Wanneer je werkt in een milieu dat een voortdurende uitdaging is, zo zul je heus wel eens een tegenstander aflossen. Maar er blijft een zekere eerlijkheid en ridderlijkheid. Overgave wordt erkend, machteloosheid gezien als een reden om de aanval te staken. Dan heb je er geen behoefte aan iemand eenvoudig dood te slaan, vooral wanneer hij de zwakkere is, alleen maar om te laten zien hoe groot je bent. De zelfvernietigingsdrang van de mens wordt volgens mij sterk gestimuleerd door de afwezigheid van een natuurlijke uitdaging in zijn bestaan, een geheel afwijken van alle natuurlijke ritmen en normen wat zijn leefwijze betreft ook.

De mens is werkelijk vervreemd van de natuur. Want als je hem dergelijke waarheden voorhoudt zal hij dezen misschien nog erkennen, maar gelijktijdig reageren met een: daar kun je toch niets aan doen. Waarmede hij in feite probeert duidelijk te maken dat hij niet meer meent te kunnen leven zonder "de vuist van Willem", "de Een van de Acht" en dergelijke sensaties. De mens van heden wil leven met de beeldbuis, het bankstel, de edelstalenkeuken, de centrale verwarming en een mooi gepoetste auto om de burens de ogen uit te steken. Hij wil leven in een wereld van illusies. Maar wat je werkelijk waard bent, kun je nooit bewijzen door hetgeen je hebt, maar alleen door de wijze waarop je het weet te verdedigen. In de natuur is het vermogen een gebied of bezit te verdedigen tegen anderen op zich een bewijs van waarde. Door de relatie met anderen wordt dit dan voortdurend weer bevestigd.

Kijk nu eens naar de mensens. Wanneer een stomme, geleiachtige kwal van een persoon een erfdeel krijgt van vele miljoenen en schuddebuikende zijn ondergeschikten zo nu en dan aanmoedigt toch vooral meer voor hem te verdienen, dan heet hij een groot man. Indien iemand voortdurend woorden van strijd lust en geweld uit staat te braken en anderen tot geweld aanspoort, is hij in de ogen van velen een held. Vroeger was het anders. Iemand die iets erfde, moest het ook nog weten te behouden en verdedigen door eigen kracht. Toen was het geen kwestie van: ik heb recht op de bescherming van de gemeenschap en wanneer de natuur mijn bezittingen schaadt, zo dient de gemeenschap mij dit te vergoeden. Dan vocht je voor het behoud van je gebied en wanneer je daartoe in staat was, was je het volgens eenieder ook waard. Hij die geweld predikte en anderen in de strijd wilde werpen diende zelf als eerste de dood te trotseren. Zonder dit vond hij geen volgelingen. Nu is het wel wat anders. De mens van heden kan dergelijke toestanden eigenlijk niet meer goed begrijpen.

De mens van heden beseft niet meer dat een gemeenschap alleen gezond kan zijn wanneer er een grote mate van vrijwilligheid en vrije aanvaarding een rol speelt. Nu probeert men het leven van een-ieder te regelen en wanneer er ooit eens iemand komt die zegt: "dit ligt mij niet, ik wil mijn eigen wegen gaan", zo mompelt de gehele gemeenschap: dit is een bedreiging van onze menselijkheid, ons menszijn, onze maatschappij. Men wil alles ordenen en registreren, zonder zich ooit af te vragen hoe de eenling daar tegenover staat. Elke afwijzing wordt bestraft, omdat men een gevaar voor de geoefende maatschappij en alle menselijke waarden vormt. Binnenkort krijgt iedereen bij zijn geboorte een kennummer en een din-getal. Heeft hij dit niet, dan wordt hij zonder meer door de geoefende maatschappij naar de afvalhoop verwezen.

Kan de mens dan zover vervreemden van alle natuur dat hij zelfs de menselijkheid van de mens gaat ontkennen? Ik vrees van wel. Wanneer ik zie op welke wijze met menselijke

waarden en waardigheid overal een wonderlijk spel wordt gespeeld, kan ik mij niet voorstellen dat menselijkheid en menselijke waardigheden in de maatschappij nog een rol spelen anders dan als sentimenten die opzij worden gezet zodra het erop aankomt. Het is mode op dictaturen te schelden, maar zij zijn in ieder geval nog eerlijk op het recht van de sterkste gebaseerd. Dit is een recht dat wij in de natuur steeds weer treffen. In vele opzichten prefereer ik een persoonlijk dictatorschap nog altijd boven de papieren onaantastbaarheid van zogenaamde volksregeringen, want de dictator die faalt, wordt door de massa eenvoudig vernietigd, maar papieren leugens blijven nog regeren, lang nadat een-ieder heeft beseft hoe vals, leeg en waardeloos hoe schadelijk zij zijn.

Een wolvenroedel heeft een leider die als een soort dictator regeert en rechten voor zich opeist. Maar wanneer hij fouten maakt of te oud wordt en zich niet wil terugtrekken, wordt hij door anderen aangevallen. Wanneer er een in het roedel is die meent beter te zijn, mag hij het uitvechten met de leider en niemand zal zich in die strijd mengen. Zelfs niet wanneer de strijd eindigt met de dood van een der strijders. De leider op zijn beurt doodt elk lid van de groep dat ongehoorzaam is, anderen aanvalt op onjuiste wijze, en handhaaft zo de orde. Voor de mensen is iets dergelijke al lang niet meer aanvaardbaar. Men werkt liever met psychiaters en ter beschikkingstelling door de regering - wat voor het slachtoffer veel wreder en voor de gemeenschap veel gevaarlijker is. Iets anders is het natuurlijk wanneer iemand tegen de wensen van de overheid te lang haar draagt. Dat levert onmiddellijk een paar jaren gevangenisstraf op. Verhoogt dit alles nu werkelijk de menselijkheid, geeft het de samenleving grotere menswaardigheid?

De mens is blind voor de harde, maar schone wijze waarop de natuur een evenwicht weet te handhaven. De mens overweegt niet eens het mogelijke nut van bepaalde dingen die hem in de weg staan. De mens zegt niet: hier is een boom, deze betekent lucht voor ons, rust, schoonheid. Men zegt eenvoudig: er staan hier wel mooie bomen en planten, maar wij willen hier nu eenmaal een nieuw kantoor zetten en dat is voor ons belangrijker. En al snel staat er op de plaats waar eens bomen weldoende gassen uitademden en de stofwisseling van de aarde op gang hielden een grote betonnen kolos die niets doet dan verbruikte dampen spuien en bovendien nog het leven van vele mensen vergiftigt door hen tot een verkeerde leefwijze te brengen. Maar vele mensen zullen dergelijke dingen niet met mij eens zijn.

Sprekende over de vervreemding van de natuur is het gemakkelijk de dingen op te sommen die verkeerd zijn. Maar je dient ook een antwoord te geven op de vraag: Wat moet de mens van heden, gezien zijn maatschappij, zijn omstandigheden, dan gaan doen, om die vervreemding te verminderen? Enkele punten heb ik reeds aangegeven. Verder zou ik stellen:

De mens moet beginnen zoveel mogelijk terug te keren tot een zo eenvoudig mogelijke voeding. Weiger bijvoorbeeld de heerlijke producten met weinig vlees en veel kruiden en meel die zich luxe- lunchworst noemen of zo, voortaan te consumeren. Houdt u liever aan vette, doorregen lappen, ook al is het maar een klein stukje. Dan wordt u beter gevoed en sterft een industrie uit waarin veel goede materialen tot nu niet direct de gezondheid bevorderende spijzen wordt omgewerkt. Ik misgun u geen lekkere dingen, maar het wordt hoog tijd dat u als verbruiker de voedingsmiddelenindustrie eens op haar nummer zet.

Wanneer men u vertelt dat in x-drank zoveel meer sinaasappelen zitten dat dit veel sinaasappiger is, moet u gewoon redeneren dat niets sinaasappiger kan zijn dan een sinaasappel en rustig een vrucht kiezen boven de drank die met zijn koolzuur nu niet bepaald vloeibare gezondheid is.

En wanneer iemand u vertelt dat u uw huid alleen met product x geheel schoon krijgt, moet u toch eerst eens groene zeep proberen. Want de beste huidverzorging is nog altijd gewoon zindelijkheid. Zoek de eenvoudigste oplossing, maak geen kosten, neem geen genoeg met vervangingsmiddelen wanneer het product zelf nog binnen uw bereik is. Op deze wijze bereikt

u reeds veel, want er zijn vele industrieën die voor heel wat onaangenaamheden aansprakelijk zijn. Het is onzin een bepaalde creme op je huid te smeren wanneer je weer een speciaal reinigingsmiddel van node hebt om de verstopping van de porieën die zo werd veroorzaakt, ongedaan te maken.

Door de voedingsmiddelenindustrie wordt, naast andere overlast, ook ongezonde voeding van de mens bevorderd. De cosmetische industrie verkoopt vele gezondheid of schoonheid op langere duur schadelijke artikelen, omdat deze een tijdelijke illusie van schoonheid geven. Besef de betrekkelijkheid en onzinnigheid van vele aanbiedingen, anders laat u zich vandaag of morgen nog een speciaal poeder voor uw popo verkopen, omdat men u vertelt dat u dit zoveel aantrekkelijker maakt voor de andere sekse. Besef dat men zwijgt over het feit dat zoiets wel eens porieën zou kunnen verstoppelen en transpiratiemoeilijkheden, mogelijk zelfs onstekingen zou kunnen veroorzaken bij veelvuldig gebruik ofschoon men dit zeer goed weet. Indien u dergelijke op uw dwaasheid en onbeheertheid speculerende groepen eens op hun nummer zoudt kunnen zetten, zou u al een aardig eind zijn opgeschoten, want u zult dan vanzelf meer aandacht aan natuurlijke middelen en mogelijkheden gaan schenken.

Sommige industrieën zijn op het ogenblik noodzakelijk, bijvoorbeeld de staalindustrie. Maar wanneer een gebied te zeer door een dergelijke industrie verontreinigd wordt - lucht bijvoorbeeld - trekt u eenvoudig weg, ook al zou u in tenten moeten gaan wonen. Het uitverkoren volk heeft meer dan 40 jaren in tenten gewoond, dus ook u zou dit best kunnen doen.

Besef dat veel van hetgeen u aangeboden wordt, in wezen rommel is. Koop het niet. Plastic borden zijn of duur of slecht. Hebt u geen geld voor de dure soort, koop dan emaille borden. Bij goede behandeling gaan die langer mee en zijn op de duur goedkoper en gezonder, daar zij gemakkelijker goed schoon te houden zijn.

Vraag u steeds af: wat is het beste, het meest houdbaar, het in gebruik voordeligste en niet: wat is het modernste, het mooiste, het hipste. Al dat hippe is trouwens alleen maar een exploitatie van de bij velen bestaande behoefte om anders te zijn en als zodanig een misbruik van de pogingen die mensen doen om een eigen identiteit te vinden door voor hoge prijzen slechte waren te leveren. Ga allereerst uit van bruikbaarheid en duurzaamheid.

Wees ook logisch. Wanneer men u vertelt dat aardgas zo gemakkelijk en gezond is, maar bij deze verwarming wel alle planten bezwijken, redeneer dan: al ben ik geen kasplantje, bepaald gezond zal dit voor mij ook wel niet zijn. Ga uit van de feiten die u constateert. Probeer in uw eigen milieu juiste condities te scheppen. Laat frisse lucht binnen, ook wanneer het koud is. Stook desnoods dan wat harder voor zover noodzakelijk.

Wanneer u zich wassen moet, neemt u rustig koud water. Koud water is gezond. Warm water is natuurlijk beter voor de fabrieken van geysers en de gasmaatschappijen, maar zolang het even gaat kunt u toch heus beter u met koud water wassen: dit stimuleert de huid en is goed voor het zenuwstelsel.

Wanneer u voedsel bereidt: maak alles heel goed schoon, maar smoor en kook het niet dood. Als u kruiden wilt gebruiken, gebruik verse kruiden, gebruik kruiden in de oorspronkelijke staat. Wat in de flesjes en poedertjes zit, is niet altijd zuiver en gezond. Een teveel aan kruiden - peper bijvoorbeeld - kan de maag schaden, soms zelfs voeren tot darmstoringen en zal ook voor de nieren niet bepaald gezond zijn. Indien u veel melk wilt drinken, probeer dan volle boeren melk te krijgen. Gaat dit niet, beperk dan uw verbruik van fabrieksmelk tot het werkelijk nodige, een halve liter per dag dus. Laat u niet verleiden veel conserven te gebruiken. Conserven zijn natuurlijk wel gemakkelijker, dames, maar ook minder gezond. Houdt u zoveel u kunt aan verse producten en dan zo mogelijk die producten die in de tijd van het jaar op het land rijpen.

Indien men zich aan deze eenvoudige regels zou houden, zou alleen hierdoor reeds een verschuiving in de maatschappij tot stand kunnen worden gebracht. Want waar de koper zijn gewoonten verandert, zal de producent wel moeten volgen. Kunt u iets wat u wilt hebben, tijdelijk niet krijgen, zowel qua kwaliteit als qua prijs en verpakking, laat u geen vervangend product opdringen als het even te vermijden is. Neem liever een tijdje niets. De meeste mensen hebben trouwens voldoende reserves om daarop te kunnen teren. Een dag eens wat minder eten zal u dus zeker niet schaden. Een appel is natuurlijk gezonder dan een gebakje. Maar dan dient uw appel wel goed - en niet te dun - geschild te zijn, dan wel dient u er zeker van te zijn dat u onbespoten fruit nuttigt. Anders is het beter de zoete dood van een te veel aan slagroom te sterven dan de bittere dood door een accumularend teveel aan insecticiden.

Denk na, over uw voeding, over uw kleding. Vraag u niet af hoeveel of hoe weinig u vandaag eens aan zult trekken, maar vraag u af wat u zo volgens klimaat en taak nodig hebt. (Niets!) Als u dat wilt, moet u het doen. In uw klimaat zal het er wel op neerkomen dat u in een heuvellandschap van kippevel rond loopt te dwalen, maar indien u dit wilt, doelmatig acht en in overeenstemming met uw lichamelijke behoeften kunt u rustig uw gang gaan wat mij betreft. Of u het werkelijk rustig zult kunnen doen is overigens een vraag, want de morele inhoud van deze maatschappij steekt kennelijk grotendeels in de bekleding, niet in de innerlijke wereld. Indien u kleding koopt, neem goede kwaliteiten. Is dat te duur, koop dan liever een lap en maak zelf iets. Het is uiteindelijk niet zo belangrijk dat uw kleding netjes zit, wel dat zij u op voldoende wijze tegen het klimaat bescherming biedt.

Verander uw eigen mentaliteit en tracht niet steeds een ander de loef af te steken. U zult zelf beter en rustiger, geestelijk gezonder leven en tevens veranderingen in uw maatschappij bevorderen. Wees zoveel mogelijk eerlijk, zonder anderen onnodig te kwetsen. Indien u denkt dat het ergens stinkt, zeg het. Misschien vindt men het niet prettig, maar mogelijk doet men er iets aan. Wanneer u net doet of u niets bemerkt, blijft de zaak zoals zij was. Indien u overlast ondervindt, zeg het. Men zal u vaak overdreven vinden, maar wanneer bijvoorbeeld in een kleine fabriek bepaalde stoffen ontsnappen, kan er schade ontstaan. Door eerlijk te zeggen wat je aan onjuistheden of onaangenaamheden ondervindt, maak je ook anderen erop attent. Er zal dus eerder over geklaagd worden met enige zeggingskracht en dus ook eerder de mogelijkheid ontstaan dat er aan mistoestanden iets wordt gedaan.

Stel u vooral niet tevreden met illusies of doekjes voor het bloeden, als bijvoorbeeld snuffelpalen. Die zijn er niet om uw milieu te verbeteren, maar om het de industrie mogelijk te maken met haar praktijken tot de hoogst toelaatbare grens door te gaan, zonder dat u een gedegen weerwoord kunt vinden: want men zal al snel zeggen dat hetgeen u constateert, alleen juist kan zijn wanneer de snuffelpalen het ook hebben geregistreerd. Indien u dus bezwijkt aan een gas dat door dit meetnet niet wordt geregistreerd, dan bent u niet echt dood en wanneer u begraven wordt, is het alleen maar aanstellerij.

Realiseer u dat u psychisch niet erg gezond bent, als u voortdurend onder druk staat. Doe het eens wat kalmer aan. Zou u daardoor ontslag krijgen, verhongeren zult u toch wel niet, nietwaar? En het denkbeeld alleen dat je rust kunt nemen wanneer je het nodig vindt, zal in vele gevallen je prestaties ten goede komen. Tracht niet je pretenties door woorden waar te maken. Het helpt meestal niet en brengt alleen maar meer spanningen. Probeer u zelf niet steeds weer tot bijzondere prestaties op te zwepen. Zij zijn in de meeste gevallen reeds vergeten wanneer u ze gesteld hebt. Ga uit van wat u werkelijk wilt en werkelijk kunt. Wanneer u weigert dingen te doen die u te vuil of onplezierig vindt, zal men dergelijke bezigheden wel minder vuil en aangeneramer moeten maken. En dat betekent dat het werk voor u en anderen gezonder zal worden.

Indien ik deze dingen zo stel, lijkt het u misschien meer een lezing over sociale zaken dan een betoog over de vervreemding van de natuur die de mens al zoveel moeilijkheden en ellende

heeft veroorzaakt. Maar wijst dit alles dan niet op de vervreemding? Wijst de noodzaak dergelijke dingen te zeggen op zich reeds niet op een verkeerde mentaliteit, een verkeerde benadering van het leven, bevordert uw wijze van leven niet het instandhouden van een verder ontstaan van maatschappelijke waarden die zich geheel afwenden van de natuur en daarmee vaak zelfs geheel strijdig zijn? U kunt over dit alles natuurlijk grappen maken. Maar achter die grappen ligt dan toch weer, zo goed als achter mijn betoog, een zeer ernstige zaak: de mogelijkheid tot voortleven van het nageslacht. Uw tijd zal het waarschijnlijk nog wel duren. Maar degenen die nu geboren worden, zullen in toenemende mate te worstelen hebben met de tegenstellingen tussen de menselijke wijze van leven en de natuurlijke omstandigheden. Voor hen zal de strijd om alleen maar in leven te kunnen blijven steeds feller worden. Je kunt nu nog keren. Maar binnen niet al te lange tijd komt er een ogenblik waarop de mens zichzelf alleen nog maar kan handhaven door de natuur verder ten gronde te richten. En hiermede zal de mensheid de mogelijkheid om nog langer als normaal menselijk wezen op deze wereld in de materie te bestaan eveneens ten gronde richten.

Nog enkele aanwijzingen voor een teruggaan naar de natuur, al heeft dit niet te maken met de herders en herderinnen van Watteau of de geliefde stellingen van Jean Jacques (Rousseau).

Probeer in uzelf de ritmen van de natuur te volgen. Wanneer de zon opkomt, probeer wakker te zijn en de komst van het licht bewust te ondergaan. Wanneer de zon ondergaat, staak uw werkzaamheden, bereid u voor op uw rust door u te ontspannen. U kunt aan de gehele natuur zien dat met het ondergaan van de zon voor bijna de gehele natuur een rustperiode is aangebroken.

Richt uw innerlijk oog steeds weer op de waarden van de natuur. Laat alles wat werkelijk natuur is en de betekenis daarvan steeds weer op je inwerken. Probeer daarin ook de levende krachten, de eeuwige waarden die erachter schuilen, te ondergaan. Dergelijke mentale oefeningen helpen u ontspannen te zijn. Zij maken het u mogelijk grotere schokken en belastingen te verdragen dan normaal. Dit is in uw maatschappij vaak zelfs een noodzaak om te slagen.

Probeer voor uzelf een juist ritme van voeding te vinden. Het is meestal beter wanneer u 20 malen op een dag een klein hapje neemt, dan wanneer u eenmaal op een dag een grote maaltijd verzwelgt. Het is belangrijker met smaak te eten dan bepaalde hoeveelheden tot u te nemen.

Dit geldt ook geestelijk. Mediteer niet "omdat het er de tijd voor is" wanneer u op het ogenblik eigenlijk alleen interesse op kunt brengen voor een van de vele opvolgers van Sherlock Holmes.

Houdt u bezig met alles wat tijdelijk uw interesse heeft, maar nimmer excessief; breng afwisseling in je geestelijk voedsel. Ga desnoods van de meest geestelijke oefening over tot de meest materiële zaken. Afwisseling is leven, ook hier.

Hoe veelzijdiger uw gedachtenleven en interesse zal zijn, hoe gemakkelijker u ook lichamelijk tot aanpassing zult komen wanneer dit wenselijk is, hoe gemakkelijker ook uw zenuwstelsel de in feite toch steeds te grote belastingen van uw maatschappij ook zal kunnen verdragen. Hierdoor zult u ook binnen de maatschappij u beter en sneller kunnen oriënteren.

Terug naar de natuur heeft niet zo veel te maken met een weer op de velden wonen. Het heeft ook zeer veel te maken met hernemen van een natuurlijker levensritme, het betekent afstand doen van overmaat en schadelijke luxe op elk gebied. Het betekent: je eigen levenskrachten en natuurlijke levensbehoeften weer een rol laten spelen, zonder dat je er allerhande mooie verklaringen en verdichtels omheen weeft. Erken de zaken, zoals zij zijn. Uit een dergelijke gezonde mentaliteit zal niet zonder meer opeens een gezond lichaam ontstaan. Maar wel zal in

alle gevallen de geestelijke zowel als de lichamelijke gezondheid door een dergelijke wijze van leven en streven bevorderd worden. Voor het nageslacht betekent dit dat het milieu gezonder zal worden, want zo levende, zult u vele storende invloeden in uw milieu niet langer blijven dulden. U zult dan niet meer zeggen: omdat ik in die fabriek mijn werk heb, mag zij wel wat stinken. U zegt dan: dit is mij te ongezond, ik trek wel ergens anders heen. Op deze wijze zal de mensheid een gezondere samenleving kunnen bereiken. Maar dan nooit middels grote organisaties, want het zijn juist de grote organisaties die de mens steeds meer vervreemden van alles wat natuur is wat natuurwet, ritme of kracht is. Een werkelijke verbetering komt alleen tot stand door uw persoonlijke benadering, uw zelf terugzoekend naar een natuurlijker levensritme en een genoeg nemen met de mogelijkheden die voor u binnen het kader van dit ritme bereikbaar zijn.

En hiermede heb ik, naar ik meen, een behoorlijke inleiding gehouden. Ik heb vele dingen gezegd waarmede u het allen eens schijnt te zijn. Maar als dit het geval is, zo vraag ik mij toch af waarom zovelen van u in de praktijk van dergelijke wijze erkenningen afwijken. En degenen die menen dat ik overbodige opmerkingen heb gemaakt, zou ik willen zeggen: in de natuur is niets overbodig, ook al heeft het er soms de schijn van. Zo is het ook met deze lezing. Degenen die menen dat het hoog tijd is dat ook zij eens aan het woord kunnen komen, kan ik niet onmiddellijk tevredenstellen. Maar na de pauze krijgen zij alle gelegenheid om met mij van mening te wisselen. Ik wens u een aangename pauze.

VRAGENRUBRIEK

Goedenavond, vrienden.

We zijn er weer en dus kunnen wij nu zien wat u al zo te berde te brengen hebt. Ik zou willen beginnen met hetgeen schriftelijk is ingediend.

Vraag: Terug naar het ritme van de zon hoorde ik de avondmens in mij reageren. Is dit dan een onnatuurlijk verschijnsel? Het aantal avondmensen is trouwens groot.

Antwoord: Het voorkomen van avond- en nachttypen is logisch in een maatschappij die zover van de natuur is vervreemd dat voor de meeste mensen de voor hen belangrijkste activiteiten niet tijdens de dag, - of kort na zonsondergang - plaats vinden, maar op vaste tijden laat in de avond. U bent opgevoed in een gemeenschap waarin men niet meer gebonden is aan de verhoudingen tussen licht en donker, zoals die in de natuur voorkomen. Hierdoor neemt u gewoonten aan waarbij uw eigen levensritme zich schijnt te verschuiven. Bent u een van die mensen, dan is het voor u moeilijk, terug te keren tot het natuurlijke ritme, want u bent het nu eenmaal anders gewend. Wel zal dan blijken dat uw slaapcyclus eveneens anders verloopt dan normaal. Door nu toch te beginnen steeds iets vroeger op te staan en ter ruste te gaan, zult u vanzelf uw periode van grootste creativiteit vervroegen. U zult na enige tijd niet slechts ontdekken dat uw creativiteit niet geleden heeft, maar tot uw verbazing ook zien dat u tot een voor uzelf meer bevredigende en meer vruchtbare vorm van creativiteit bent gekomen.

U meent dat ik te lichtzinnig antwoord. Ik meen echter dat elke vorm van creativiteit tevens een vorm van ontspanning is. Mogelijk vergis ik mij daarin en ziet men deze op het ogenblik als een taakvervulling of iets van hoogste ernst en hoogste belang. Volgens mij is creativiteit het menselijke scheppingsvermogen dat pas werkelijk tot zijn recht komt wanneer hij het tot uiting brengt in de perioden die hij overhoudt na de strijd om het bestaan. Ik geef toe dat er typen zijn met verschillende perioden van de dag als tijd van hoogste creativiteit. Maar ik meen dat dit merendeels een kwestie van gewoonte is, zodat een verschuiving naar de dagperiode voor allen wel bereikbaar is en betere resultaten op zal leveren. Prestaties tijdens de dagperiode zijn meer praktisch, zodat de scheppende vermogens van de mens op een voor

anderen beter merkbare en nuttiger wijze tot uiting zullen komen. Omstandigheden kunnen echter ook een rol spelen. Daarom wil ik wel een uitzondering hier maken voor de denker en de schrijver die een rust voor hun werk nodig hebben, daar zij zich dienen te concentreren en tijdens de dagperiode de nodige afzondering mogelijk niet voldoende kunnen vinden.

Vraag: Maar waar voert dit in de wintermaanden toe?

Antwoord: In deze tijd heeft men dan meer rust en vindt zo de nodige energie om in de zomer tot een extra prestatie te komen. Dit zien wij overigens overal waar wij volkeren treffen die dicht bij de natuur leven. Dit houdt dus in dat je met een minimum aan kunstmatige middelen toch een maximum prestatie kunt verkrijgen. Dit is al een voordeel. Alleen staat dit niet: in de wintermaanden heeft men namelijk veel tijd voor bezinning. Je hebt dan zoveel rust dat je filosofisch en esoterisch gemakkelijk kunt werken en de vorm van geestelijke creativiteit gestimuleerd wordt, ook wanneer de uiting, van hetgeen in de winter is verwerkt en beseft, praktisch eerst in de zomertijd tot stand zal komen.

Vraag: Ik meen dat wij nu een belangrijk ding over het hoofd zien, namelijk de televisie.

Antwoord: Ik meen dat de belangrijkheid van de televisie voornamelijk schuilt in de neiging tot gedachtenloosheid bij de moderne mens. (Daar heb ik niet aan gedacht.) Ik ben u dankbaar dat u mijn stelling zo demonstreert. U kijkt zeker veel?

Vraag: Zoals u terecht stelt, draagt de natuur een voor mijn medemens wat wreed en strijdvaardig karakter. De mens streeft naar een geestelijke instelling die een vrediger wereld mogelijk zal maken. Krijgt de natuur voor de mens in de stof altijd voorrang of bestaat er een mogelijkheid dat wij aan de natuur een ethos toevoegen, mits deze in overeenstemming is met onze ware geest?

Antwoord: Als mens kun je eerst harmonie vinden op aarde wanneer je ook harmonisch bent met de natuur. Je kunt een dergelijke harmonie niet buiten de natuur om bereiken, omdat je dan op onvolledige wijze en je kunstmatig verdedigende tegen de krachten en inwerkingen van de natuur - de omstandigheden - slechts een schijnharmonie alleen voor jezelf bereikt. Dan vraagt u: Mogen wij aan het natuurlijk stoffelijk bestaan een ander ethos toevoegen. Dit is een mooie stelling voor denkers. Maar indien wij eens zien hoe de stellingen omtrent ethiek van de denkers er in de praktijk uitzien, zo zullen wij tot de conclusie moeten komen dat in de maatschappij van heden de ethiek een leuze is waarachter de praktijk - bij de mens een worsteling om erkenning en bestaan, zoals overal in de natuur - verscholen zit met alle gevolgen van dien. Indien hout wormstekig is en je vernist het, wordt het hierdoor niet minder mors. Wanneer je de menselijke samenleving voorziet van allerhande hoge ethische principes, maar zij verandert haar wezen niet, zal zij even mors blijven als voorheen. De ethiek die door velen in deze tijd wordt gepredikt staat - ook wat henzelf betreft - zover van de levenspraxis af dat zij volgens mij ten hoogste een noodvlag op een modderschuit genoemd kan worden. Vergeef mij dit wat crue beeld.

Ethiek, ethos, vrienden, is volgens mij het uitvloeisel van een bestaande harmonie, niet het beginsel waardoor het wezen van een harmonie bij voorbaat bepaald kan worden. Ethos is een benadering. Deze kan mijns inziens alleen op een kennen berusten. Wanneer wij beginnen een benadering vast te stellen, zonder dat wij weten wat dit betekent, zeggen wij maar al te vaak "poes, poes" voor de leeuw en eindigen als een consumptie voor de dieren. Het is natuurlijk leuk voor de mensen om te spreken over een nieuwe moraal of morele herbewapening. Maar dan moet men ook zien wat deze dingen in de praktijk betekenen. Zij blijken dan formules te zijn die met de praktijk van het leven heel weinig te maken hebben. Zij worden tot leringen die men vol enthousiasme aan anderen verkondigt en soms ook voor een deel in zijn leven waarmaakt, terwijl men gelijktijdig op andere punten ingaat tegen hetgeen men anderen predikt of zelfs de gevolgen daarvan in de handelingen van anderen tegen blijkt te moeten werken, omdat men als mens nu eenmaal alleen kan bestaan wanneer men de moraal die men predikt zelf niet geheel in de praktijk weet te brengen.

Vraag: Blijft het strijdlustige en wreede van de natuur ook in de geestelijk strevende mens behouden?

Antwoord: De natuur is niet waarlijk wreed, maar wel wreed in de ogen van niet begripende mensen. En dat is heel wat anders. In de natuur is het even normaal dat je eens gegeten wordt, zoals het normaal is om te eten. Het is een aanvaard verschijnsel. Kijk eens naar een leeuw die prooi slaat. De kudde waaruit hij toesloeg, vluchtte misschien, tot dit gebeurde. Op het ogenblik dat het slachtoffer gevallen is, komt alles weer tot rust en grazen de dieren rustig verder. Voor de dieren is dit niet wreed, maar eenvoudig een zaak van levensbehoud waarbij de zwakkeren en dommeren het slachtoffer worden, zodat het ras gezond kan blijven. Maar mensen vinden dit wreed. Biefstuk vinden zij niet wreed, maar lekker. Wel vinden zij het natuurlijk wreed dat al die lieve koetjes, kalfjes en varkentjes gekeeld worden - ofschoon dat alleen omdat de mensen vlees, biefstuk wensen. De strijdlust van de dieren is gericht op het behouden van eigen jachtgebied, levensterrein, positie. De mensen zijn net zo, maar verhullen hun eigenbaat vaak met idealistische termen. Ik meen bovendien dat in de menselijke maatschappij de strijd veel gemener is. Hier gaat het niet zonder meer om zelfhandhaving en bovendien wordt een mens door zijn medemensen vaak psychisch vermorzeld, terwijl hij lichamelijk ongeschonden blijft en vaak zelfs geen mogelijkheid tot verweer vindt. Dat alles natuurlijk in de naam van het recht, het christendom en alle andere mooie leuzen die je je maar denken kunt.

Ik wil verder opmerken dat de natuur, met alle strijd en wreedheid die de mens daarin ziet, vrediger en betrouwbaarder is dan de menselijke samenleving. Bepaalde aspecten van strijdlust en hardheid zullen juist bij een groter wordende geestelijke bewustwording een rol spelen. Maar zij zijn dan in wezen niets anders dan een bewust beleven en uitdrukken van de goddelijke werkelijkheid die, zou de mens deze kennen, door hem ongetwijfeld ook wreed en strijdlustig genoemd zou worden ofschoon zij de meest perfecte harmonie en rechtvaardigheid omvat die denkbaar is.

Vraag: Is het "terug naar meer kwaliteit" ook een thema van de Witte Broederschap? Gaarne verdere aanwijzingen.

Antwoorden: Ik kan hier niet met zekerheid antwoorden, maar de neiging de mens te wijzen op werkelijke waarden zullen bij de Broederschap wel aanwezig zijn. Wel weet ik dat men overwogen heeft de mensen meer duidelijk te gaan maken hoezeer zij in feite bedrogen worden. Wát men echter zal doen, weet ik niet. Maar natuurlijk is het waanzin dat een lamp die normaal 10.000 branduren zou hebben, middels kostbare onderzoekingen, wordt beperkt tot een levensduur van rond 1000 branduren.

Vraag: Ik sprak met een boer over de voordelen van compost voor bemesting. Hij was van oordeel dat dit niet doenlijk is, daar nooit voldoende compost kan worden aangemaakt. Wat is uw visie?

Antwoord: Indien men uitgaat van de intense bemesting, zoals deze op het ogenblik gebruikelijk is, heeft de agrariër gelijk. Ik meen wel dat bij andere wijzen van verbouw compost voordelen zou hebben en in voldoende mate beschikbaar zou kunnen zijn. De onmiddellijke opbrengst per landeenheid loopt dan wel iets terug, maar op de lange duur is de betrouwbaarheid groter, en is zo een grotere algehele opbrengst te bereiken. Ik meen ook dat bij het gebruik van deze bemestingsmethode niet meer, maar in feite minder man-uren nodig zullen zijn. Wie echter met zijn grond nu zoveel mogelijk wil verdienen, zal blijven grijpen naar kunstmest, vooral naar fosfaten en kalkgiften. Hiermede tracht men de bodem terug te geven wat haar door een te intense verbouw werd onttrokken. Men vergeet echter wel dat men hierbij chemicaliën geeft die deels in de plant onmiddellijk worden opgenomen. Bij granen blijkt dat bij een overbemesting met kunstmest wel een rijke opbrengst behouden kan blijven, maar dat dan een deel van de meststoffen praktisch onverwerkt neerslaat in de vrucht. (verkort)

Vraag: Acht u, gezien de groei van de wereldbevolking en de noodzaken tot wordende grotere opbrengst bij bijvoorbeeld fruit het gebruik van gevaarlijke bespuitingsstoffen verantwoord.

Antwoord: Neen. Het merendeel van de bespuitingen wordt niet uitgevoerd om de dracht van de boom - opbrengst in vrucht - te verhogen, maar om aantasting van het uiterlijk van de vrucht te voorkomen. Dergelijke bespuitingen kunnen volgens mij dus niet worden goedgepraat met een behoefte aan een hogere voedingsopbrengst.

Vraag: Parasiteren mensen die leven van een overheidsbijdrage en drugs gebruiken, op zichzelf?

Antwoord: Ja. Zij moeten hun energie op de een of andere wijze kwijt. Zij leven daardoor zeer onevenwichtig. Het resultaat is dat bij deze groep een sterke daling van gemiddeld bereikte leeftijd onvermijdelijk is. Het gevaar van vele drugs is trouwens een psychische verslaafdheid die door het gevoel van nutteloos bestaan sterk toeneemt. Degenen die vluchten voor de werkelijkheid, blijken aan drugs ten gronde te gaan. Degenen die, zoals de hoger geplaatsten in China eens met hun opium, drugs eerder als ontspannend middel gebruiken, blijken hiervan echter geen werkelijke schade op te lopen.

Ik besluit nu. Daarbij hoop ik duidelijk te hebben gemaakt dat de verwijdering van de natuur bij de mens in de eerste plaats stoelt op een psychologisch proces. De mens kan nooit terugkeren tot een harmonie met de natuur, zoals deze eens in een zeer ver verleden was. Hoogstens kan hij trachten zijn eenheid met de natuurlijke ritmen te hervinden en zo in harmonie met het nieuwe evenwicht dat de natuur gaat vinden, te leven.

Bij uw vragen (niet opgenomen) viel mij de nadruk op de gemiddelde levensduur op. Ik meen dat iemand die 80 jaren heeft geleefd, maar daarin niets beleefd heeft, in wezen korter heeft geleefd dan iemand die maar 10 jaar werd, maar deze tijd dan ook intens heeft geleefd. De belangrijkheid voor de geest is gelegen in het aantal belevingen, niet in de duur van de stoffelijke existentie.

Ten laatste stel ik: door illusies van een niet bereikbaar geluk na te jagen, maakt de mens zichzelf kwetsbaarder voor de inwerkingen van de natuur die hiermede immers geen rekening zullen houden. Hij zal zichzelf door te hoge voorstellingen die niet bij de werkelijkheid passen, dan ook volgens mij zowel in gezondheid en levenswaarde als in geestelijke bewustwording schaden. Waarmede ik mijn bedoelingen, naar ik hoop nogmaals duidelijk heb gemaakt.

Ik wil u echter nog een kleine spreuk voor leggen: Om meer mens te zijn, moet je meer de natuur leren begrijpen. De mens die zich boven het dier tracht te verheffen door eigen dierlijkheid te ontkennen, brengt hierdoor in wezen de meest dierlijke aspecten van zijn persoonlijkheid naar voren. De mens die zijn geestelijk werk ziet als geheel gescheiden van zijn stoffelijk bestaan, verkracht hierbij zowel zijn stoffelijke als zijn geestelijke mogelijkheden.

De mens dient te streven naar een zo harmonisch mogelijk bestaan waarbij hij alle stoffelijke en geestelijke mogelijkheden tot uiting doet komen in een zo goed mogelijk samengaan met de natuur, de omgeving die voor hem onvermijdelijk is en in vele aspecten ook voor hem onbeheersbaar zal blijken te zijn.

Goedenavond.

d.d. 4 mei 1971